

• Першы русиньскы штуденты в новім докторьскім програмі славістика – русиньскый язык і література: (зліва) інтерны докторанты Мґр. З. Цітрякова з Колоніці і Мґр. М. Павліч з Пряшова, екстерны докторанты ПгДр. Ж. Лішівкова з Курова і Мґр. М. Гай з Міджілаборець.

Першы штуденты в новім докторьскім програмі

Свої пятърічны штудії учительского програму русиньскый язык і література (в комбінації предметів) 13. юна 2014 на Пряшівській універзіті закінчили пять новых магістрів. Были то абсолвенты Філозофичной факулты і Факулты гуманітних і природных наук Пряшівской універзіты, котры в тот день зложили свої послідні штатны экзамены з русиньского языка і літературы на Інштїтутї русиньского языка і культуры ПУ. Позїтївным фактом про ІРЯК ПУ, але тыж в обцім про русиністіку як такую є тот, же вшыткы уведжены абсолвенты написали і успішно обгаїли свої діпломовы роботы з русиньского языка або з русиньской літературы, што є про них добрым предположєм, жебы продовжовали штудії в новоакредїтованім докторьскім програмі славїстика – русиньскый язык і література в штудїїнім одборї Славянскы языки і літературы, котрый по першый раз в історїї отворить Пряшівска універзіта од нового академічного року 2014/2015. Не менше позїтївным є факт, же тоту можность двоє тогорічны абсолвенты – Мґр. Зденка Цітрякова з Колоніці і Мґр. Михал Павліч з Пряшова – вирішили такой схосновати і приголосили ся на штудії в уведженім докторьскім програмі. Окрем них, 14. юла 2014 на вступны экзамены до того програму на ІРЯК ПУ пришли далшы двоє уж давнїшы абсолвенты Пряшівской універзіты – Мґр. Марек Гай з Міджілаборець (абсолвент ПДФ ПУ, програму Учительство про I. ступїнь ОШ з росшыренов формов навчання русиньского языка) і ПгДр. Жанета Лішівкова з Курова. І так од септембра 2014 на ІРЯК ПУ зачнуть свої докторьскы штудії двоє докторанты в інтерній (З. Цітрякова, М. Павліч) а двоє в екстерній формї (М. Гай, Ж. Лішівкова). Троє з них вирішили у своїх дізертачных роботах заміряти ся на лїнгвістіку (Ж. Лішівкова, тема *Опис діалекту родного села*, школителька проф. ПгДр. Ю. Дудашова, др. н.), соціолїнгвістіку (З. Цітрякова, тема *Лїтературный язык карпатських Русинів по році 1989*, школителька доц. ПгДр. А. Плішкова, ПгД.) і дідактіку русиньского языка (М. Гай, тема *Шпеціфікы навчання русиньского языка в школьській системї СР*, школителька А. Плішкова), а єден на русиньску літературу (М. Павліч, тема *Русиньска умельска проза на Словакії по році 1989. Ідейно-тематичный і естетичный погляд*, школитель доц. ПгДр. Андрїй Антоњак, к. н.). Тым ся властно зачїнає писати нова етапа розвою русиністікы на Пряшівській універзіті і на Словакії, коли високошкольску освіту III. ступня з русиньского языка і літературы зачнуть здобывати абсолвенты I. і II. ступня того істого програму штудїї, але таксамо абсолвенты ПУ, якы русиньскый язык або учать в основных школах, або інакшым способом го вывжывають у практичнім жывотї і потребують знати єго літературну норму. Вірїме, же за 4 – 5 років ряды сучасных ученых-русинїстів росшырять якраз тоты молоды одборници на русиністіку, выхованы Інштїтутом русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты. -ап-

Не бїйме ся слова „Русин“

17. юла 2014 Грекокатолицька церьков святковала 126 років од народжїня і 54 років од смерти блаженого священомученика Павла Петра Гойдіча, пряшівского єпіскопа. Нї, не хочу заходити до конфесїональных дімензїй той особы, докінця ани до того, же є про Русинів, і нелем грекокатоликів, святым чоловіком. Бо Гойдіч має про Русинів і інше значїня. А того значїня

(Продовжїня на 2. стор.)

• Благореченый священомученик, єпіскоп Пряшівской грекокатолицькой єпархїї Павел Петро Гойдіч, ЧСВВ (17. 7. 1888, Руськы Пекляны – 17. 7. 1960, арешт в Леопольдовї).

Боже, так довго єм чекала ...

... на тот великий момент, кідь наши Русины собі до свого чела выберуть і зволють Русинів честных, мудрых, люблячих свій народ, а не грошы, людей жертвовных про велике русиньске діло і богаты традиції свого роду.

Міцно єм як Русинка щастлива за то, же наши Русины по селах і містах доказали розпознати правду од фалошности. Же своїма голосами на сеймі Русиньской оброды на Словеньску (РОС) доказали вычлени з веджіня людей фалошных, „фарізеїв“.

Бо дость маєме біды з „Русинами“, котры нам взяли нашу русиньску ідентичность, нашу історію, наши традиції, нашу дідовизну і презентують вшытко уж веце як пятьдесят років у Словеньській републіці і у світі як українське ...

Не допустьме, жебы мы, праведны і „неперероблены“ Русины, котры за своє русиньске діло боюєме понад двадцять років, ся тепер ділили і „били“ міджі собов!

Мусиме ся зъєдинити і міцно тримати ведно. Мусиме тісно сполупрацювати. Мусиме підтримати і підпорити каждого єднотливця і організації в хосенных активітах на благо Русинів. Словом, мусиме быти єднотны, довіряти собі, помагати і сполупрацювати! Не смієме ся ненавідіти і завідіти собі!

Од свого сердца ґратулюю РУСИНОВИ, котрый має добре сердце, душу і порозуміня про вшыткых нас. Русинови, котрый, вірю, же буде нас Русинів зъєдинити, а не розділєвати. Русинови, котрый нас вшыткых буде підпоровати і сполупрацювати зо вшыткыма, з каждым. Мудрому Русинови, котрого сьме собі зволюли за свого воджата в Словеньській републіці (позн. ред.: як председу РОС).

Як русиньска активістка із Сниньціны желам Вам, пане Інж. Мілане Мнягончаку, у Вашій функції (позн. ред.: председу Русиньской оброды на Словеньску) і роботі на благо Русинів (позн. ред.: член выбору діскусної платформы Округлий стіл Русинів Словеньска і председа політичної партії Наш край) міцне здоровя і много-премного успіхів у каждоденнім животі і роботі!

Ведь ай тот першый русиньський фестивал у Гуменнім, котрый сьме ведно з шыковныма Русинами зорганізували 11. мая 2014, свідчить о тім, же красна сполупраца людей і порозуміня приносять великы сімячка, котры падають на нашу русиньску уродну грудю і гладять душу каждого єдного з нас.

**Дай нам, Боже, велику силу,
мудрость, честность, відповідности
і прекрасны творчі успіхы
в захованю свого
самобытя!**

Марія ВАСЬКО ҐИРОВА, Снина

Літературный русиньський язык в праксі

Каждый, хто ся намагать шырити міджі народом русиньський літературный язык, знать, яке то тяжке діло. Не зато, жебы го народ не хотів прияти, але наспак, народ кідь спознать язык і зачне го практиковати (читать пресу і книжки, співать пісні, слухать в радію русиньскы релакції ...) без проблемів го приймає за вышшу форму свого народного языка. Тяжко є зато, же языкова освіта не має універзалный, но лем індивідуалный характер. Не суть штурктуры, котры бы літературный язык шырили плошно (нонстоп телевізія, нонстоп радіо, языкова порадня, новинкы-денник, школа, церьков...). Кодіфікована термінологія ся дотулять живота лем окраєво, а так малохто ся намагать бісідувати літературным языком.

Но не треба падати духом, бо хоць практичне освоєваня літературного языка є слабенке, слухаючий народ го приймає спонтанно і тримать го за свій. Як священик то явно віджу при читаню Євангелія, Апостола, выслугованю Тайн, церьковных співах ... Люде реаґують: „То по нашому, по русиньскы“, хоць они бісідують лем діалектом.

Проблем освоєваня собі кодіфікованої термінології не є проблемом лем теперішнім. І в минулых часах, хоць народны штурктуры были міцнішы, тот проблем був все живый. Доднесь ся задумую і чудую наприклад над тым, чом собі наш народ, котрый хоснує понад тісяч років старославянську термінологію, не освоїв корешпонуєчі мена. В богослужбах, в піснях, проповідях, праздниках, при хрещіню хоснуєме: Іоан, Мафтей, Лука, Гавриіл, Єлісавета, Тома, Мойсей, Георгій ... А народ бісідует: Янко, Матуш, Габріел, Алжбета, Томаш, Мойжіш, Юрко ... А даґде уж і намісто Ісуска маюць Єжішка, намісто Николая Мікулаша, намісто церькви костол, намісто Рождества Вяноце! Велика часть ориґінальної термінології щезла з хоснованя народа.

Є то природный вплив майорітного народа, або єден із наших народных комплексів?

Істо і єдно, і друге. Є але інтересне, же дакотры мена кодіфікованої старославянської термінології народ вымінив за натуралізми: Ванё, Ошо, Микола, Єлена, Уля ... За них ся не ганьблять!

І великы славянскы народы (Росіяне, Білорусы, Українці) маюць свої натуралізми мен, но утримали собі і їх кодіфіковану форму. І наши Русины на Підкарпатю, Лемковині і Сербії тыж. Мали бы сьме намагати робити то і мы.

о. Франтішек КРАЙНЯК, Камюнка, (Артос 3/2014)

Не бійме ся слова „Русин“

(Закінчіня з 1. стор.)

мусить признати каждый, без огляду на церьковну приналежность. Ёго на Пряшівській Руси можеме раховати за єдного з послідніх, кідь не за посліднього великого народного будителя до зачатку процесу насильной українізації, котрый про Русинів зробив много хосенной работы.

Павел Петро Ґойдіч як пряшівський єпарха вів своїх вірників нелем в реліґійнім, але і в народностнім дусі. В часах Ґойдіча были офіціалны пресовы орґаны Грекокатолицької єпархії в Пряшові, Пастырськы листы ітд. писаны „язычієм“, котре ся тогды брало як окремый літературный язык Русинів, ёго проповіді были по русиньскы, так як і звикнув бісідувати зо своїма вірниками. Єпархія была в Римі записана як „ruthenogum“ – русиньска. О ёго гордості на народну приналежность к Русинам, о любви до того народа і о тім, же хотів про свій народ добро і вышшу якость жывота, свідчить і ёго намаганя створити ґімназію про Русинів. Сам писав тогдышньому президентови Чехословацької републіки: „Не просиме златы горы-лісы, не жадаме одпуціня дані ани поміч про безробітних, не жобреме нияку алмужну. Жадаме лем то, што нам на основі конштитуції і природного права належить – жебы ся русиньскы діти в русиньскых селах могли учіти по русиньскы.“ Резултатом того писма было заложіня ґімназії з назвов Грекокатолицька руська реална ґімназія – на основі рішїня міністерства школства. О тім, што вшытко Ґойдіч зробив про Русинів і як запалено укріпляв їх народну свідмость, бы ся дало продовжовати. Хотів бы єм але з того вшыткого підкреслити єден вызначный факт. В році 1940, перед списованєм людей, Павел Петро Ґойдіч як пряшівський єпарха загнав своїм священикам цїркулярь (обіжник), в котрім написав: „...жебы ся наш вірник записав такым, яким досправды є... зато, же наши люде хоснують вшеліякы назвы – Русин, Руснак, Руськый, Підкарпатський Рус, Українець ітд., што нас роздробує і ослабує, зато барз прошу, жебы про єднообразность мы при найблизшій переписі людей записали ся за Русина, Русинку, як нас назвав наш отець Духнович...“

Даколи мі то прийде так, же тото, што порозумів Ґойдіч перед выше 70 роками, дакотрым Русинам не є ясне доднесь. Іншак бы світова русиньска орґанізація, котра в році 1991 vznikла в Міджілабірцах під назвов Світовый конґрес Русинів, не мінила на основі рішїня пару новых людей у Світовій радї і без векшых конзултацій з членськыма орґанізаціями розлічных держав свою первістну назву на нову – Світовый конґрес Русинів/Руснаків/Лемків. Жебы было ясне, і дакотрым читателям ся не підняв тлак, бо на то ніт причіны, треба повісти, же не є моім інтересом, жебы локальны етнонімы як Руснак ці Лемко ся перестали хосновати. На локалній і інтерній уровни хосновати назву, котра докінця сіґналізує з котрой части „русиньского світа“ Русин походить, є абсолютно впорядку. Докінця бы то было впорядку і в тім припадї, кібы в преамбулі штатуту Світового конґреса Русинів было написане, же конґрес є конґресом Русинів, котры в різних частях своєї етноґрафічної теріторії ся звать інакше – Русины, Руснаци, Лемкы... Але має то быти в назві?

Ефект того „щастливого“ рішїня назвы конґресу є веце траґічний як хосенный. Ні, не в наших інтерных одношінях, але в одношіню к вонкашньому світу. Хоснованя „тройназвы“ конґресом ся може легко стати ґвером в руках наших нежычливців, котры нам можуть вытыкати, же ани самы не знаме хто сьме, же конґрес є властно „федераціов“, а докінця же властно я і Ванё зо Ждыні не сьме єдным народом. Або сьме, лем треба прияти, же тот народ є український. Тадь і „Світова федерація українських лемківських об'єдань“ (СФУЛО) любить писати, як ходить на найзападнішы лемківскы або українскы теріторії, а то напишуть під фото помалы од Попраду.

Тажке вернийме ся до року 1940 і актуалізуєме Ґойдічовы слова: хоснованя назвы Світовый конґрес Русинів/Руснаків/Лемків, факт, же ся не знаме доіднати на тім, жебы холем в рамках конґресу сьме ся знали перед світом презентувати так, як нас назвав Духнович і тым демонштровати же хоць маєме свої локальны етнонімы, котры ниhto никому не сперать дале хосновати, але же приналежиме до єдного народа Русинів, нас лем роздробує і ослабує.

Не бійме ся етноніму Русин. Не бійме ся того слова, котре означать наш народ, россіяный в многих державах, з властныма локалыма назвами, властныма языковыма варіантами, але єдною кровли. І не бійме ся ани Русина Ґойдіча. Не бійме ся к нему приголосити як ку великій особности нашего народа. Без огляду на то, яка є наша реліґійна приналежность. Бо і кідь собі оддумаме ёго значіня про русиньскых грекокатоликів, ёго значіня як народного будителя є про вшыткых Русинів єднаке. У грекокатолика Духновича то предсі ниhto не спохыбнує.

Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

(Скорігована стаття была написана як коментарь „Вступне до контролю“ лемківського радіа let.fm)

Леґенды знають правду і пошкодити

(Пару думок ку святкованю Днів Габуря, 5. – 6. юла 2014)

Хто бы з нас на выході Словеньска не познав русиньске село ГАБУРА? Гордять ся ним нелем родаци, але і жытелі з близкой і далекой околиці. Но треба рівно повісти, же в переді інтересу домінує містечко Міджілабірці, тыж і назва рікы Лаборець, што є про етімологію слова барз важный языковий факт.

Подля леґенды і з поколіня на поколіня живої традиції русиньскы жытелі споєвали тоту назву з меном князя ЛАБОРЦЯ, котрому Габурчане ведно з жытелями лабірської долины праві на тогорічных Днях Габуря проявили велику почливість одкрытём аж пятьметровой бронзовой сохы, котра ся стала нелем окрасом Габуря, але і покровителём ці охранцём цілого регіону, той прекрасной природной сценерії всягды докола, де лем око чоловіка довидить. (Два і пів метра висока епоксидова соха в Габурі уж стоить і є интересным пластичным зображінём князя Лаборця.)

Ці то так наісто і было? З многих інформацій, нажаль, не все правдивых, ся дізнаєме, же в році 903 на берегу рікы Свіржавы угорьскы войска князя Лаборця забили а на знак почливости містны жытелі ёго меном назвали нелем ріку Лаборець, але з поколіня на поколіня утримовали памятку на неґо в интересных леґендах. А докы леґенда буде леґендов, докы будуть в леґенді выдуманы росповіді о історичній або інакше знамії особи ці події, доты тот літературный жанер буде интересный, але мало реалный і правдивый. Габура є того іщі і днесь актуалным прикладом.

Наш знамый історик, професор ПгДр. Фердинанд Улічні, др. н., котрый довгий час учів на Філозофічній факулті днешней Пряшівской універзیتی, у своїй книзі „*Dejiny osídlenia Zemplínskej župy*“ (Michalovce: Zemplínska spoločnosť, 2001) приносить о Габурі лем короткы інформації, котры ся тыкають ей історії. Суть скромны, але сполягливы. Перша писмова справа о селі є з року 1543, з періоду панованя землевластників Друґетовых.

В найстаршых памятках ся уводить у формах „HABURA, HALBURA, HAWBURA і HAWBUR“. Тоты назвы можуть быти споєны з місцём, на котрім осада vznikла, або і з меном давного осадника, котрый за проявлену активність при выбудованю дость великой осады був оцінений даякыма привілеґіями, наприклад, міг ся стати і діичным рыхтарём осады, при vznikу котрой му помагали ай ту жыючі шолтысы-осадници. Тадь в році 1600 в Габурі было уж 45 хыж про підданных, фара про православного попа і церьков. В тім часі была найвекшым селом, скоро аж „селіском“ в цілій околиці з волосько-русиньскым жытельством.

Зато і з такой невеликой сонды назва села ГАБУРА ся нам явить як барз стара і скоро ніч нам не говорить. На споїня первістных назв села, котры сьме высше спомянули, нас наводять і доднесь жыючі дакотры призви́ска в нашім земпліньскім регіоні. Дідовизнов ся стали нелем землі, але і мена. З многих опублікованых ня заінтересовали главно: Габура, Габурай, Габурчак. Їх фонетичне зложіня є скоро таке саме, як і первістна назва села.

Интересне є, же професор Улічні, нияк не споминать князя Лаборця. Про Міджілабірці має лем конкретну назву мотивовану географічным розложінём осады: „... над стыком двох корыт Лабірця, котры тогды назвали ВЕЛИКИЙ ЛАБОРЕЦЬ і МАЛЫЙ ЛАБОРЕЦЬ“. В писмовых записах од 16. стороча ся реґуларно споминать в мадярськым фонетичнім прояві як ПОЛЕ ЛАБОРЕЦЬ і з далшыма назвами: „KYSLABORCZ“ з року 1543, „MEZEWBROD“ з року 1548, „MEZEWLBARCZ“ з того істого року, але і в подобі „MYEDZYLABORCZ“.

Тільки Фердінад Улічні і мої приватны погляды. Цалком інакшый, днесь уж досправды научный погляд на тоту проблематику приносить проф. ПгДр. Шімон Ондруш, др. н., який у своїй роботі „*Odtajnené trezory slov*“ (Matica slovenská, 2000) подає на сторінках 21, 22, 23 на основі прісных научных критерій уж перевірену етімологію (повод) назвы рікы „LABOREC“.

Нажаль, стрічаєме ся і з поглядом, же ріка Лаборець дістала назву по визначній особности з нашой історії, по капітанови Лаборцёви, але тыж і подля князя Лаборця. В анонімовій кроніці ся споминать войвода ЛАБОРЦ, котрый обсаджовав Земплін.

Тота теза о назві рікы Лаборець є лем фолклорным ділом і неподареном фантазіов дакотрых мадярських языкознателів, як наприклад „*Györdu – Györgyfu*“, котры ся не ганьбили облечі Лаборець і до риз мадярського языка: „LABORCZ, LABORC“!

Лемже етімологія назвы рікы Лаборець не є повязана з нияков визначнов особностів з історії, ани зо священником, але ани з князём, войводом ці капітаном!

Сучасна наука етімологія учить штось друге.

В назві ЛАБОРЕЦЬ є основов слова -alb-, котра у старых індоєвропейскых славянських предків мала форму „-albh-“, што значить „білий, світлый“. Шімон Ондруш уводить, же і стары Німці мали слово „ALBIZ“ („ELBIZ“), котре є повязане і з ріков ЛАБЕ – „ELBE“ в значіню „лабуць“, т. є. велика біла гуска. Свідчить о тім і общій назывник одводжений од слова: „lab-ǫbъ“ і „lab-ǫtъ“ (чітай *лабонті* = лабуць). У першій формі слова є старославянський носовый звук ǫ (у высловности: О+Н), котрый в історичнім розвою языка ся змінив на гласный /у/, а в другій є мягкий ерь (ь) з высловностів [’і]. З первістного „labǫbъ“ ці „labǫtъ“ днесь маме слово „лабуць“, в котрім є і основа назвы рікы Лаборець, т. є. *білой* воды, респ. рікы.

Така є ай правда науки, до котрой не патрять ниякы гіпотезы ани фолклорны шпекуляції. Але такы были бісіды і погляды наших давных мудрых предків, а мы іщі довго їм будеме дяковати за захованя барз цінного фолклорного і діалектного богатства. Тото сьме хотіли повісти в даній статі і жытелям Габуря, котры хоць у формі фолклорній з великов почливостів передають тото цінне богатство своїх предків тым, котры жыють і тым, котры прийдуть по нас... Абы все лем до красы ся облікав їх родный валал ці село, їх і наша ГАБУРА, родны готарі і ґрунты. **Але не забывайме, же леґенды правду знають даколи і пошкодити.**

Проф. Мґр. Михал ФРАНКО, член Словеньской языкознательской сполочности і Сполку словеньскых писателів, Удавске

ЯЗЫКОВА КОНЗУЛТАЦІЯ (12)

В дакотрых діалектах можеме відіти в інструменталі форму „з тобом“, „з мамом“ ітд. Як то vznikло і як є то правилно в кодифікованім языку?

Шпеціфічнов міджі вшыткыма русиньскыма діалектами є область западных русиньскых діалектів, а покы говориме о літературнім языку – тыж лемківського языка, де в інструменталі синґулару назывників, придавників і містоназывників женьского роду є уніфіковане закінчіня **-ом** (напр. з *том добром єдном женом*). Є то наслідок впливу польського языка і тот яв функціонує на діалектній теріторії од Ондавы аж до кінця етноґрафічної граніці за Попрадом. На противагу, в области коло рікы Лаборець і далше на выход в тых припадах ся хоснує закінчіня **-ов**, яке было перевзятэ і до літературной формы русиньского языка.

З того выплывать, же літературна форма назывників, придавників і містоназывників женьского роду в інструменталі синґулару має закінчіня корешпонуєчэ з базовыма діалектами, т. зн. **-ов**: з *тов добров єднов женов*.
Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД., ІРЯК ПУ в Пряшові

Studium Carpato-Ruthenorum 2014

Новы інспірації до будучности (1)

(АНКЕТА)

Перешов даякый час од скінчіня *Studium Carpato-Ruthenorum 2014* – пятого річника **Міджінародной літнэй школы русиньского языка і культуры на Пряшівській універзиті в Пряшові**. Акції, яку міджінародный штаб організаторів під покровительством **Інституту русиньского языка і культуры ПУ** интензівно приправлєвав скоро цілый рік, жебы ей три тыждні – од **15. юна до 5. юла 2014** были на якнайліпшій уровни і жебы ей домашні і заграничны участници одходили з Пряшова спокійны а, самособов, по часі ся ту назад вертали. Організаторам од самого початку реалізації проекту, т. є. од року 2010, залежить на тім, жебы каждорічно просондовали погляды участників літнэй школы на ей програм, то значить на процес навчаня і супроводны акції. З тым цілём приправили анкету зложено з 14-ох вопросів, одповіді на які можуть ся стати про них новов інспіраціов до будучности при будованю програму далшых річників. Віриме, же ся стануть інспіраціов ай про іщі бівшу кількість домашніх потенціалных адептів того проекту – а по двох минулых, і тот річник якраз їх наростом був шпеціфічний – цілём якого є учіти ся і пропаґовати літературный русиньский язык, русиньску історію, літературу, етноґрафію, спознавати артефакты русиньской культуры...

З тым заміром сьме вирішили – зо згодов авторів – поступно публікувати в **Народных новинках** їх одповіді на поставлены вопросы і зарівно ближе представити участників пятого річника літнэй школы, які того року были зо Словакії, України і США. Першов абсолвентков 5. річника літнэй школы, котра одповіла на вопросы уведженой анкеты, є **Катарина Петрусова із Словакії**.

1. Мено, призви́ско, титул. **2.** Рік і місто народжіня. **3.** Народность. **4.** Професія / Освіта. **5.** Походжіня: мате русиньске коріня? (Кідь ніт, то яке?) **6.** Знали сьте передтым дашто о Русинах? **7.** Чом сьте ся приголосили на *Studium Carpato-Ruthenorum*? **8.** Є про Вас русиньский язык тяжкый? **9.** Як оцінюєте цілкову уровень пятого річника *Studium Carpato-Ruthenorum*? (плусы, мінусы). **10.** Пасовала Вам така форма навчаня? **11.** Што, подля Вас, бы ся могло змінити при організованю далшых річників? (Вашы пропозиції). **12.** О котры дісціпліны з карпаторусиністікы бы сьте в будучности мали интерес? **13.** Як сьте были спокійны із супроводныма акціями проекту? (Вашы далшы пропозиції). **14.** Взяти бы сьте участь на такім проекті і в будучности?

1. Катарина Петрусова
2. Лученец, 1991
3. словеньска
4. студентка
5. словеньске і мадярське коріня

6. штудую русиньский язык на ПУ, зато ем “дашто” знала

7. Приголосила ем ся на літню школу, абы ем ся здоконалила в русиньскім языку і жебы ем ся осмілила і бісідовати.

8. Русиньский язык як славянський язык не є тяжкый, але має свої шпеціфічности, котры ся мі тяжше памятають.

9. Тот річник літнэй школы ся мі барз любив, любили ся мі навщівы різних міст, де ся нігда інакше не дістану, спознала ем интересных людей, з котрыма наісто буду утримовати контакты і по скінчіню школы, і каждому можу таку скушеность з радостів рекомєндовати.

10. Мені тота форма навчаня пасовала, але зліпшыла бы ем навчаня русиньского языка про зачаточників (Американів).

11. Думаєм, же требало бы приправити ліпшы учебники про заграничніх студентів (напр. букварь) і до програму закомпоновати навщіву дакотрых далшых міст, котры мають історичне значіня про Русинів.

12. І в будучности бы-м ся хотіла занимати літературу, языком і етноґрафіов.

13. Барз ся мі любило в Курові, люде там суть приємны, а автентичность курівского фолклору є дашто, што треба відіти

14. ГЕЙ ☺!!!!

Українорони і кріпторусини

Яв, о котрім буду говорити, уж був у русиньській історії. Сто років перед тым, на кінці 19. – зачатку 20. стороча, споміджі Русинів вычленила ся група представителів, такзваны мадярони – по кровли бывшы етнічны Русини, але станувшы на позиції мадярського патріотизму. Тоты люде згоры позерали на своїх родаків і предків, підцінєвали їх. Жебы доказали свою абсолютну вірность Угорьску, робили вшытко, жебы Русинів як народ знищили, в повній мірі го асимілювали з мадярським народом. Брали участь в процесі **мадярізації** через школы і грекокатолицьку церьков. Тоты люде не здобыли повну підпору од жытельства на „території южно од Карпат“, котры ся на них позерали як на зрадців народа. Тадь і термін „мадярон“ народ розумів з негати́внов конотаціов. По роспадї Австро-Угорьска ідеологічны погляды мадяронів часом здобыли окраёвый характер.

Дашто подобне видиме і днесь, кідь міджі многыма етнічныма Русинами зістає популярнов ідея їх приналежности к українській народности, хыбить їм выразна русиньска ідентифікація, хоць предкы тых люде поважовали ся за часть русиньского народа. Чом ся так стало? Коріня подобного проблему суть в минулости, в часі припоїня Підкарпатьской Руси к Українській ССР, а іщі передтым, кідь Підкарпатьскы Русини были інтегралнов частєв Чехословакії. Галичане-націоналісты, котры як емігранты пришли до Чехословакії, росшырили міджі русиньсков молодежи агітацію приналежности Русинів к Українцям. Но Русини тогды то устояли, і **українство** важнішый вплив на Підкарпатю не здобыло. Так як абсолютна векшына жытелів, негати́вно ся ставляли к українській ідеології вообще. Тогды популярным і міцнішым было **русофілство**. Вшытко ся змінило по другій світовій войні. Жебы українство конечно ся уяло на території „за Карпатами“, ССР (сам, без того, жебы сі то усвідомлєвав) перешов на позиції українського націоналізму. Русинів назвали „Українцями“, зачала ся їх асиміляція, а їх землі передали Українській ССР. Русиньскы лідры, котры ся формовали в Чехословакії під впливом домінуючої русофілської ідеології, были одохпаны або ліквідованы. На їх місто привезли „шпеціалістів“ з централных областей України або з Галичіны, жебы іщі веце українізувати край. Таким же способом перетрансформовали школы, до котрых в повній мірі завели передтым чуджій український язык і привезли учітелів з виходу України. В легітимаціях і родных листах такой мінили „народность“ на „Українець“.

Люде, котры продовжовали отворено говорити о своїй русиньській ідентифікації, зачали быти репресованы, а тоты найтвердоголовішы были посланы на роботы в шахтах до Донбасу. З пануючої українофілської бруталной і цінічної пропаганды стала ся історична лож, політика цукрю і батоба, якими ся виховлєвали „новы Українці“. Така політика принесла свої плоды. Праві в тім моменті vznikли такзваны „українорони“ і „кріпторусини“, котры суть і днесь. Україноронів виховлєвали, і продовжують виховлєвати, наприклад так, як яничарів в османській імперії. В школьских лавках втовкали антирусиньскы погляды, і тепер бывшы подля кровли Русини зачінають підцінєвати своїх предків, котры захранили своє староруське коріня і бывшу штатотворну народность Підкарпатьской Руси.

Зрадцєве українорони, як даколи мадярони, ясно зрєкли ся своїх предків, русиньского языка, історії, народных лідрів і культуры. Дослова як бывший завзятый курящій, котрый перестав курити, і тепер ненавидить цігаретлєвый дым, так і они не можуть знести русиньський рух. Зарівно ся підлизують українським властям. Дахто хотів скоріше зрєбити карьєру, дістати високу функцію, дахто просто зістав дезорьєнтованым і плавать де го пруд несе, а дакому просто так легше жыти. Досправды, ведь окрема україноронів суть і кріпторусини, котры з різних причін до днешнього дня не можуть отворено повісти о своїм етнічнім самовызначіню, наприклад як кріптохрістіане – тайны наслідователі Хріста в мусулманьских країнах. У русиньскім русі забезпечують, же при належній пропаганді і воджатайстві медій такы Русини говорять о собі єднозначно і підтримують народне возроджєня. Многы активісты пересвідчують, же якраз о симпатії кріпторусинів днесь ся боює. Нажаль, у звязи з послїдніма подїями, яки vznikли з револючнотной налады Майдану і „обчаньской“ войны, ряды кріпторусинів ся росшырюють а діятельство україноронів ся активізує. Про властну безпечность і жебы уникнути обвинїню зо „сепаратизму“, многы жытелі Закарпатьской области на тоту тему днесь докінця не говорять. **Дішло і до реалных кримінальных припадів, репресій воджатаїв русиньского руху. Реално проходить свого роду „лов на гінджібабы“, на тых, што отворено пітримують право на екзістенцію підкарпатьских Русинів. Вшытко тото ся робить зато, жебы дефінітивно „вырїшыты“ русиньський вопрос.**

Григорій МИРОНОВ, grigmironov.livejournal.com

Бывше Руське і Руцане

Тото, о чім пишу, не є приповідка, але правда о людєх, котры ани по двадцять пятєх роках не хотять забыти на свої родны русиньскы груды стариньской долины. На бережкы, кады од маленька бігали і бавили ся, на паствиска, де коровкы пасли, ягоди, яфоры і грибики зберали. Такы красны міста, кады журчить річка Ціроха, де собі оддыхнете, назберасте сил до далшого жывоата і прекрасных лісных плодів, не суть може нигде...

Як родачка з того села хочу вам написати о своїх краях-Руцанах.

Нелем же каждый рік, зачатком юла, на Кіріла і Мефодія ся стрічають на родных бережках, але і в септембрї на одпустовых святах Святой Богородічкы Марії. Першого новембра ідуть запалити свічки на гробы своїх близких, але інтензівны навщівы свого бывшего села Руське роблять восени, коли ростуть грибы, буковы, березовы і такзваны тополєвы-червенячікы. Боже, рады не мож тогды дати... Каждый ся хоче до Руського дістати, за каждую ціну...

Над стариньсков гатєв vznikла якась „цолніця“ – рампа, де людкове мусять мати од штатных органів і урбаріату якась поволіня – вступну карту до свого родного краю, де ся народили. Хто таке „чудо“ не має, не пустять го до родного села... Але ай так, біднята-Руцане лізуть, утікають і выдумують кады-што, лем жебы ся на родный Кеповець, Стропик, до Чала, на Рулі, Убочі, попід Тисы і до Зарубы даяк дістали і назберали собі тоты найкрасшы грибики, яки в Снинї і інде, де жыють, назберати не годни і не знають...

Люде в роднім селї уж не жыють, зато по їх загородах стромы здичіли, але все родяць. Медвідиска ся розмножили і жруть тоту садовину. Тыж зубры, котрых там привезли, жруть і пасуть людську трапезу бывших жытелів. І так ся ставать, же „стрічі“ з такыма творами могу быти міцно трагічны, або і комічны. Павел, бывший мій сусід, ся выбрав єден вікенд перебыти на роднім дворї, де стояла єго хыжа. Має там поставлену деревяну буду і хотів у ній переночовати. Але перед вечером, кідь ся змерькало, зачув якась храпуціня на сусідній загородї і вышов з летриком (батерков) попозерати ся, што то там храпчить. Засвітив з летриком і зачав з ним крутити і намаховати, жебы ліпше увідів. Ани ся не стиг спамятати, як ту зубор му з рогом распоров стежно на нозі. Мав велику серенчу, же му не распоров брїх... Не быти єго сестры, котра там з ним была і мала мобільный тепефон, молодой хлоп бы там може і загынув...

В другім припадї сусід Іван ся выбрав на знамый про Руцанів Кеповець. Перешов потічок і хотів од краю зберати грибы. В тім ся перед ним обявив і поставив на задні лабы медвідиско і зачав рычати. Іван ся так міцно напудив, же зачав рычати іщі гірше як медвідь. І чудуй ся світе, медвідиско ся напудив Іванового рычання і грячання – втік і вышкрябав ся на великого бучка. Іван не стиг собі выдыхнути і утікав так, же собі властны ногы не чув.

На Святу Марю був у Руськім одпуст. Люде ся сходили, молили ся і гостили. Роблять тото і тепер, хоць уже не мож розознати, де хыжа стояла. На зароснутых фундошах собі позбивали з дерева столы і лавкы а кідь ся скінчить Божа Служба, іде каждый на свій фундош, розложить іджіня і питя на стіл, што собі принесли із міст, де жыють тепер, та з плачом і сміхом споминають на красны і смутны часы, кідь о гати не было іщі ани чути...

Так зробила раз і Йожкова родина. Не стигли ся усїсти і пустити до іджіня, а нараз позерають долов Кривов землєв через Долинку фучить і біжыть рівно к ним чей дватоновый зубриско. Мала што робити Йожкова родина, жебы застигла посідати до авта і утікнуты перед страшнов звіринов.

Дві сестры, Анця з Марєв, раз ся выбрали самы горї Кривулями і пришли аж на Нижні млачкы. Єдна зо сестер пішла до гуцавы, бо там віділа грибы-страпачкы, по руцаньскы баранячі яйця. Зберала їх. Нараз сестра Анця на ню із страхом кричить: „Марє, подь скоро гев, бо там дале в гуцаві штось міцно рычить...!“ Наперед єм думала, же то є моторова пила (бо урбарници там прорїзують ліс), але тепер чую, же є то якийсь звірь, якбач медвідь. Маря од страху збіліла як полотно, не знала, што має робити і гварить Анці: „Утікайме, дівко, бо то медвідь!“

Взяли ногы на плечі. Бігли і утікали, як їм душа стачіла. Досправды і красны грибы перескаковали, бо ся бояли же їх медвідиско догонить.

Пришли на місце, де колись стояла їх хыжа і де в ній выростало семе-ро красных діточок. Сіли собі на мосток і з жалєм споминали на матір, нянька, сородинців і на вшытко красне, што ту ведно пережыли із своїма родічами...

Марія ГІРОВА, Снина

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Шефредактор: Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Adresa: Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 0917 171 912, IČO: 17079748. Perістрачны чїсла: ISSN 1339-5505, EV 327/08, MİC 49 438. Предплатне на рік € 10,- €, так істо і часопису Русин.

Опубликованы погляды дописователів не мусять быти згодны з поглядами редакції. Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR – program Kultúra národnostných menšín 2014
Реалізоване з фінанчнов підпоров Уряду влады СР – програм Култура народностных меншын 2014

Rusín a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2